



EWA PIWOWARSKA¹, URSZULA ORDON², JÓZEF ZENTKO³

Zajęcia techniczne i edukacja plastyczna w opiniach nauczycieli wychowania przedszkolnego – wybrane zagadnienia

Arts & Crafts and Fine Art Classes in the Opinions of Teachers of Preschool Education – Selected Issues

¹ Doktor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

² Doktor habilitowany, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

³ Doktor, Katolicki Uniwersytet w Ružomberku, Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Słowacja

Streszczenie

Jednym z wielu zadań przedszkola jest tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość estetyczną dziecka oraz przygotowujących do bycia użytkownikiem techniki. Zauważony problem niskiego poziomu dostrzeganych przez nauczycieli różnic między realizowanymi w praktyce zajęciami z plastyki i techniki stał się przyczynkiem podjętego postępowania badawczego. W zaplanowanych badaniach sondażowych analiza pytań zawartych w ankiecie umożliwiła określić tematykę, narzędzia, poziom oraz wyznaczniki dostrzeganych przez nauczycieli różnic między plastyką a zajęciami technicznymi.

Słowa kluczowe: nauczyciel, zajęcia techniczne, plastyka, wychowanie przedszkolne

Abstract

One of many tasks of a preschool is to create educational situations that develop children's aesthetic sensitivity and prepare them to use technique. The noticed problem of slight differences perceived by teachers between fine art and arts & crafts classes became the reason for this research. Analysis of the questions of the survey allowed to define the subject, level and determinants of the differences perceived, by teachers between fine art and arts & crafts classes teacher, arts and crafts classes, fine art classes, preschool education.

Keywords: teacher, arts and crafts classes, fine art classes, preschool education

Treści programowe oraz cele zajęć technicznych i edukacji plastycznej

Edukacja przedszkolna w Polsce stanowi niezmiernie ważny etap kształcenia, którego głównym założeniem jest wspomaganie rozwoju dziecka w różnych sferach, rozwijanie jego osobowości oraz kompetencji społecznych i komunika-

cyjnych, jak również przygotowanie do funkcjonowania w dynamicznie zmieniających się warunkach (nowe technologie komunikacyjne, zmiany o charakterze technicznym i technologicznym). Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa najważniejsze cele wychowania przedszkolnego, zadania profilaktyczno-wychowawcze przedszkola, oddziały przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej i innej formy wychowania przedszkolnego, zwanych dalej przedszkolami, oraz efekty realizacji zadań w postaci celów osiągniętych przez dzieci na zakończenie wychowania przedszkolnego. Celem tego poziomu wychowania i edukacji jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania-uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji (Rozporządzenie, 2017).

Dynamiczny rozwój nauki i techniki we współczesnym świecie wymaga przygotowania ludzi do odbioru jej dóbr i umiejętnego ich wykorzystania w życiu codziennym. Rozwój techniki umożliwia człowiekowi zmienianie rzeczywistości, przekształcanie swego otoczenia oraz warunków życia. Obok nauki i sztuki, coraz wyraźniej wpływa ona na całość życia i stanowi coraz bardziej znaczący wskaźnik kultury współczesnego człowieka i społeczeństwa (Drejer, 2010, s. 5). Człowiek musi być więc przygotowany do umiejętnego korzystania z dobrodziejstw techniki. Kompetencje techniczne należy kształtować już w przedszkolu. W literaturze przedmiotu podkreśla się ważność obszaru edukacji technicznej w procesie integralnego kształcenia dziecka (Jelinek, 2016, s. 257). Potrzebę taką eksponuje się również w zadaniach i celach sformułowanych w aktualnie obowiązującej podstawie programowej wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie, 2017).

Również istotnym zadaniem współczesnej edukacji przedszkolnej jest przygotowanie do pracy twórczej oraz rozwijanie umiejętności kreatywnych. Realizacja tych założeń może się odbywać m.in. poprzez kształtowanie ekspresji plastycznej ukierunkowanej na realizację różnorodnych zadań kształtujących myślenie twórcze oraz przygotowujących do bycia wrażliwym odbiorcą sztuki.

Do wielu zadań przedszkola należy tworzenie „sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka” (Rozporządzenie, 2017), takich jak np. plastyka, oraz tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowanie, majsterkowanie, planowanie i podejmowanie intencjonalnego działania, prezentowanie wytworów swojej pracy (Rozporządzenie, 2017). Dlatego do szeregu osiągnięć dzieci na koniec wychowania przedszkolnego należy zaliczyć wyrażanie swojego rozu-

mienia „świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych” (Rozporządzenie, 2017), m.in. takich jak impresje plastyczne, techniczne, konstrukcje i modele z tworzyw i materiału naturalnego. W ramach poznawczego rozwoju, by dzieci mogły realizować zadania szkolne, powinny potrafić wykonywać „własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp.” (Rozporządzenie, 2017), tworzyć proste i złożone znaki, nadając im znaczenie.

Opis procedury badawczej

Jednym z wielu zadań przedszkola jest tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość estetyczną dziecka oraz przygotowujących do bycia użytkownikiem techniki. Zauważony problem niskiego poziomu dostrzeganych przez nauczycieli różnic między realizowanymi w praktyce zajęciami z plastyki i techniki stał się przyczynkiem podjętego postępowania badawczego. W zaplanowanych badaniach sondażowych analiza pytań zawartych w ankiecie umożliwiła określić tematykę, narzędzia, poziom oraz wyznaczniki dostrzeganych przez nauczycieli różnic między plastyką a zajęciami technicznymi. Dlatego też odpowiedzi grupy 50 nauczycieli umożliwiły odniesienie się do pytania o dostrzegane przez uczących różnice między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi.

Jedno z pytań skierowanych do nauczycieli dotyczyło dostrzeganych przez nich różnic między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi. Biorąc pod uwagę wskazania ponad połowy nauczycieli (tab. 1) dotyczące mało zauważalnych różnic oraz nieudzielenie odpowiedzi na postawione pytania, można wnioskować, że istnieją przesłanki – które nawet w przypadku prowadzących zajęcia z tego zakresu – utrudniają określenie wyraźnych różnic między dwoma obszarami edukacyjnymi realizującymi tak różne cele. W ankiecie prawie połowa nauczycieli określa różnicę między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi jako wyraźną lub dość wyraźną. Nieco ponad połowa badanych ma wątpliwości co do różnic dotyczących tych dwóch obszarów edukacyjnych i wskazuje ją jako mało wyraźną bądź nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

Tabela 1. Dostrzegane przez nauczycieli różnice między edukacją plastyczną a techniczną

| Różnica między edukacją plastyczną a techniczną | Odpowiedzi nauczycieli | |
|---|------------------------|------|
| | L = 50 | % |
| Wyraźna | 9 | 18,0 |
| Dość wyraźna | 14 | 28,0 |
| Mało wyraźna | 19 | 38,0 |
| Nie ma różnicy | 0 | 0,0 |
| Brak odpowiedzi | 8 | 16,0 |

Źródło: badania własne.

Jaka jest przyczyna niskiego poziomu dostrzeganych przez nauczycieli różnic między zajęciami z plastyki i techniki? W jakim zakresie podejmowanych działań edukacyjnych dostrzegają oni różnice między nimi? Dane z tabeli 2 pokazują, że większość badanych upatruje tej różnicy w stosowanych narzędziach, materiałach oraz czynnościach, do których zaliczono: cięcie, klejenie, konstruowanie czy modelowanie. Tylko niewielka grupa uczących (16%) dostrzega różnicę w realizowanych na zajęciach tematach. Pozostała, niewielka grupa nauczycieli nie potrafi określić płaszczyzny, która różnicowałaby te dwa obszary edukacyjne.

Tabela 2. Wyznaczniki postrzeganej przez nauczycieli różnicy między edukacją plastyczną a techniczną

| Różnica między edukacją plastyczną a techniczną odnosi się głównie do: | Odpowiedzi nauczycieli | |
|---|------------------------|------|
| | L = 50 | % |
| Użytych materiałów | 30 | 60,0 |
| Zastosowanych narzędzi | 39 | 78,0 |
| Zastosowanych czynności, np. takich jak: cięcie, klejenie, konstruowanie, modelowanie | 31 | 62,0 |
| Obranego tematu | 8 | 16,0 |
| Trudno powiedzieć | 2 | 4,0 |

Źródło: badania własne.

Tabela 3. Przyporządkowane przez nauczycieli narzędzia do wskazanych obszarów edukacyjnych

| Narzędzia | Tylko do edukacji plastycznej | | Tylko do zajęć technicznych | | Zarówno do zajęć plastycznych i technicznych | | Nie mam zdania | |
|-----------|-------------------------------|-------|-----------------------------|-------|--|-------|----------------|------|
| | L | % | L | % | L | % | L | % |
| Nożyczki | 5 | 10,0% | 6 | 12,0% | 39 | 78,0% | 0 | 0,0% |
| Dziurkacz | 1 | 2,0% | 7 | 14,0% | 42 | 84,0% | 0 | 0,0% |
| Zszywacz | 0 | 0,0% | 12 | 24,0% | 38 | 76,0% | 0 | 0,0% |
| Igła | 0 | 0,0% | 25 | 50,0% | 22 | 44,0% | 3 | 6,0% |
| Naparstek | 1 | 2,0% | 32 | 64,0% | 15 | 30,0% | 2 | 4,0% |
| Linijka | 3 | 6,0% | 10 | 20,0% | 36 | 72,0% | 1 | 2,0% |
| Dłuto | 2 | 4,0% | 37 | 74,0% | 9 | 18,0% | 2 | 4,0% |
| Młotek | 0 | 0,0% | 39 | 78,0% | 9 | 18,0% | 2 | 4,0% |
| Pędzelek | 15 | 30,0% | 0 | 0,0% | 32 | 64,0% | 3 | 6,0% |

Źródło: badania własne.

Zdecydowana większość i większość nauczycieli dostrzega (tab. 3), iż wiele z narzędzi, takich jak nożyczki, dziurkacz, zszywacz, linijka, pędzelek, ma zastosowanie zarówno na zajęciach plastycznych, jak i technicznych. Pomimo to część z nich wskazuje jako różnicę między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi stosowanie narzędzi. Warto podkreślić, że dłuto czy młotek wykorzystywane są przez artystów rzeźbiarzy, a za pomocą igły niektórzy tworzą obrazy (wyszywane, hafty ozdobne), więc i te narzędzia nie są tym kryterium,

które można zaliczyć do różnic odnoszących się do rozpatrywanych obszarów edukacyjnych.

Kolejne pytanie odnosiło się do tematyki, jaką można przypisać omawianym zajęciom. Z analizy danych z tabeli 4 wynika, że zajęcia typowe dla edukacji plastycznej (tj. lepienie, rysowanie zwierząt, tworzenie bałwana ze śniegu, malowanie kwiatów, tworzenie ludzików z kasztanów, poznawanie zawodu rzeźbiarza) przyporządkowane zostały do tego obszaru edukacyjnego przez bardzo zróżnicowaną grupę badanych (12–84%).

Tabela 4. Przyporządkowanie przez nauczycieli tematyki do obszarów edukacji plastycznej i technicznej

| Tematyka | Tylko do edukacji plastycznej | | Tylko do zajęć technicznych | | Zarówno do zajęć plastycznych, jak i technicznych | | Nie mam zdania | |
|--|-------------------------------|---------|-----------------------------|---------|---|---------|----------------|---------|
| | liczba | procent | liczba | procent | liczba | procent | liczba | procent |
| Budowanie szałasu z papieru i patyków | 0 | 0,0% | 26 | 52,0% | 23 | 46,0% | 1 | 2,0% |
| Lepienie zwierząt z plasteliny | 26 | 52,0% | 5 | 10,0% | 19 | 38,0% | 0 | 0,0% |
| Charakterystyka zawodu hydraulika | 0 | 0,0% | 20 | 40,0% | 10 | 20,0% | 10 | 20,0% |
| Rysowanie fantastycznych zwierząt | 42 | 84,0% | 1 | 2,0% | 6 | 12,0% | 1 | 2,0% |
| Lepienie bałwana ze śniegu | 6 | 12,0% | 24 | 48,0% | 13 | 26,0% | 7 | 14,0% |
| Wyciskanie soku wieloowocowego w sokowirówce | 2 | 4,0% | 35 | 70,0% | 2 | 4,0% | 11 | 22,0% |
| Konstruowanie ludzików z kasztanów | 0 | 0,0% | 28 | 56,0% | 17 | 34,0% | 5 | 10,0% |
| Wykonywanie stojaka na kredki | 2 | 0,0% | 37 | 74,0% | 6 | 12,0% | 5 | 10,0% |
| Malowanie kwiatów | 36 | 72,0% | 2 | 4,0% | 6 | 12,0% | 6 | 12,0% |
| Lepienie igloo ze śniegu | 4 | 8,0% | 32 | 64,0% | 6 | 12,0% | 8 | 16,0% |
| Charakterystyka zawodu rzeźbiarza | 6 | 12,0% | 20 | 40,0% | 19 | 38,0% | 5 | 10,0% |
| Historia materiałów piśmienniczych | 11 | 22,0% | 21 | 42,0% | 8 | 16,0% | 9 | 18,0% |
| Odbijanie liści na papierze | 29 | 58,0% | 4 | 8,0% | 13 | 26,0% | 4 | 8,0% |
| Konstruowanie pociągu z pudełek | 1 | 2,0% | 37 | 74,0% | 10 | 20,0% | 2 | 4,0% |
| Przygotowanie sałatki według przepisu | 2 | 4,0% | 36 | 72,0% | 8 | 16,0% | 4 | 8,0% |
| Odczytywanie informacji na metkach | 1 | 2,0% | 25 | 50,0% | 5 | 10,0% | 19 | 38,0% |

Źródło: badania własne.

Również charakterystyczna dla edukacji technicznej tematyka nie została przez całość grupy przypisana temu obszarowi nauczania. Tylko około połowy badanych budowanie szałasu, poznawanie zawodu hydraulika, odczytywanie informacji na metkach wskazało jako tematykę realizowaną w zakresie edukacji technicznej, natomiast większość (64–74%) dodatkowo zaznaczyła: lepienie igloo ze śniegu, wyciskanie w sokowirówce soku, wykonywanie stojaka na kredki, przygotowanie sałatki według przepisu, konstruowanie pociągu z pudełek. Około co trzeci–czwarty nauczyciel wskazywał taką tematykę, jak: budowanie szałasu, lepienie zwierząt z plasteliny, konstruowanie ludzików z kaszta-

nów, charakterystyka zawodu rzeźbiarza, jako należąca zarówno do edukacji plastycznej, jak i zajęć technicznych.

Gdzie leży przyczyna dezorientacji nauczycieli co do planowania treści z danego obszaru edukacyjnego? Dlaczego istnieje tak duża rozbieżność w dokonywaniu przez nauczycieli zaszeregowania dla określonego obszaru danej tematyki?

Wnioski z badań

Wstępna analiza odpowiedzi nauczycieli dotyczących różnicy między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi pozwala wnioskować, że:

1. Znaczna część badanych pomimo stosowania zarówno na zajęciach plastycznych, jak i technicznych w większości tych samych narzędzi, materiałów oraz czynności (np. cięcie, klejenie, konstruowanie) upatruje w nich czynników różnicujących dwa omawiane obszary edukacyjne.

2. Duża część, bo ponad połowa badanych, ma wątpliwości co do różnic występujących między edukacją plastyczną a zajęciami technicznymi, gdyż postrzega je jako mało wyraźne bądź nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

3. Znaczna grupa nauczycieli ma problem z przyporządkowaniem w ramach określonego obszaru edukacyjnego określonej tematyki.

4. Co jest przyczyną takiego stanu rzeczy? Czyżby ograniczenie materiałowe, jakim mogą dysponować w realizacji zadań plastycznych i technicznych w praktyce nauczycielskiej, zrównywało te dwa obszary edukacyjne do jednego rodzaju działań? A przecież plastyka i technika realizują zupełnie inne cele edukacyjne. W wyniku ich działalności realizowane są inne zadania, powstają inne przedmioty. Jedne mają zastosowanie praktyczne, użyteczne, ułatwiające człowiekowi codzienne życie, inne tworzone są dla wrażeń estetycznych, poruszają, prowokują do myślenia.

Literatura

Drejler, F. (2010). *Wychowanie do techniki dzieci w młodszym wieku szkolnym*. Jelenia Góra: Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze.

Jelinek, J.A. (2016). Edukacja techniczna starszych przedszkolaków w domu i w przedszkolu. W: E. Gruszczyk-Kolczyńska (red.), *Starsze przedszkolaki. Jak skutecznie je wychowywać i kształcić w przedszkolu i w domu* (s. 257–275). Warszawa: Bliżej Przedszkola.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 24.02.2017 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Dz.U. 2017, poz. 356. Pobrane z: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356/1> (8.10.2018).